

KVALITETNA SPECIJALNA VINA SIMBOL VRHUNSKOG VINOGRADARSTVA I VINARSTVA

I. Sokolić i Ivanka Rosati

UVOD

Sve vinogradarske zemlje, a naročito one s većom proizvodnjom i dugom tradicijom, specijalnim vinima poklanjaju naročitu pažnju. Nerijetko dobar glas svojeg vinogradarstva i vinarstva mogu pripisati upravo vrhunskoj kvaliteti i čuvenosti deserata i drugih pića iz ove kategorije. Primjera za to ima na pretek.

Francuska vinarska proizvodnja se kod manje upućenih poistovjećuje s proizvodnjom pjenušaca (koje neka zakonodavstva također svrstavaju u grupu specijalnih vina) ali bolje upućeni znaju da su na najvišoj cijeni francuska prirodna desertna vina iz Sauternes i vrlo raznovrsna specijalna vina (krajnjeg juga (među kojima se naročito ističe likersko vino Frontinjanski muškati).

Možda je za dokaz ove tvrdnje još bolji primjer Italija čija su brojna desertna (marsala i druga) i naročito aromatizirana vina (poznati vermuti) posvuda u svijetu vrlo znana.

Španjolska na primjer proizvodi dva puta više bijelih i isto toliko više crnih vina od specijalnih-desertnih i likerskih, a upravo ovim posljednjima (malaga, šeri-xeres i dr.) može zahvaliti svoj ugled u vinarskom svijetu.

Na sličan način mogli bi govoriti o vinarstvu Portugala (gdje se proizvodi likersko vino Porto i druga), Mađarsko (čije je prirodno desertno vino Tokay vrlo cijenjeno), SR Njemačke (gdje se proizvode čuvena slatka vina, naročito s vinorodnih položaja uz rijeke Mosel i Rajnu), Grčke (likersko vino Samson) i drugih zemalja.

Kakva je naša tradicija u proizvodnji specijalnih vina, kakvo je trenutno stanje a kakve mogućnosti ove proizvodnje biti će riječi u nastavku.

Riječ dvije o tradiciji proizvodnje specijalnih vina u nas

Kao najpozitivnije i najcjenjenije naše specijalno i to prirodno desertno vino spominje se prošek. Nisu međutim sačuvani podaci o tome od kada datira proizvodnja prošeka, kolika je bila proizvodnja u pojedinim godinama kao ni podaci na kojim se je uživao vinogradarskim lokalitetima ova proizvodnja najviše njegovala i najduže zadržala.

Poznato je da se je prirodno desertno vino proizvodilo duž cijele naše obale, a ta proizvodnja bila je razvijena naročito u Dalmaciji i na njenim

otocima (Dalmatinski prošek). Temeljila je na postupcima fermentacije soka prezrelog grožđa određenih bijelih sorata grožđa plemenite vinove loze.

Obzirom da naši, naročito južni, krajevi obiluju suncem i da se je loza prije filokserne zaraze uzgajala na najtipičnijim vinogradarskim položajima (škrtim i nagnutim) kao i da urodi nisu bili forsirani rezidbom ni drugim danas poznatim agrotehničkim zahvatima, pa je moguće pretpostaviti da je takva proizvodnja bila kvalitetno i količinski značajna. Najvjerojatnije je upravo to razlog (visoka kvaliteta i proizvodnja za tržište a ne samo za potrebe domaćinstva) što se je ime ovog našeg specijalnog vina pročulo i izvan granica naše zemlje.

Nakon prve obnove vinograda (na korjenu američke loze) i modernizacije uzgoja, naročito razvojem saobraćaja (željeznica) što je omogućilo razmjenu roba, započima selidba vinograda u ravnicu i na plodnija tla, pa je vjerojatno i to utjecalo na promjenu u načinu proizvodnje prošeka kao pečenog desertnog vina.

Pečeno desertno vino koje se proizvodi iz mošta dodatak ugušćenog mošta ili iz djelimično ukuhanog mošta drugačije je (niže) kvalitete u odnosu na klasični način proizvodnje prošeka.

Danas se skoro isključivo prošek, naravno desertno vino namijenjeno tržištu proizvodi po tehnološkom postupku pečenih desertnih vina.

Osim prošeka, čija je proizvodnja u prošlosti bila zastupljenija u našim južnim vinorodnim područjima, u nas su se proizvodila i druga specijalna vina u čemu su vodeću ulogu od početka ovog stoljeća imale trgovačko proizvodne vinarske firme iz Rijeke ali i podrum porečke poljoprivredne škole. Ta proizvodnja je obuhvaćala mistele (alkoholizirane moštove iz bijelog i crnog grožđa) prirodna desertna vina: slatku malvaziju, muškat bijeli slatki i somillon slatki, te likersko vino muškat ruža (zvan muscato rosa). U Rijeci je naročito bila razvijena proizvodnja aromatiziranih (vermut) vina kao i brojnih likerskih vina tzv. tipova (npr. vino tip marsala, tip malaga i dr.)

Osnovna sirovina za proizvodnju desertnih vina u Istri bio je mošt (i vino) proizvedeno iz grožđa s posebnih položaja kao što su za muškat bijeli osunčani brežuljci u okolici mjesta Buje, Vižinada i Mumjan, za muškat crveni vinogradarski položaj u blizini Pule, Vodnjana, Bala i Peroja, a za malvaziju i somillon vinogradarski položaji iz bliže okolice Poreča itd.

Uz već spomenuti muškat ruža u Istri i to u Vižinadi i Bujama proizvodilo se je još jedno crno desertno, kasnije likersko vino pod nazivom merzamin (pretežno iz grožđa istoimene sorte) i to u vrlo ograničenim količinama.

Proizvodnju specijalnih vina na području ZO Rijeka preuzele su poslije oslobođenja novo formirana vinarska poduzeća (Istravino Rijeka, Vinoexport Umag i drugi vinarski pogoni u sastavu poljoprivredne škole i poljoprivrednih zadruga odnosno kombinata) ali je prava šteta da se uz podatke o tehnološkom postupku nisu sačuvali i podaci o količinskoj proizvodnji i tržištima.

Koliko se desertnih vina proizvodi u nas i kakva je struktura te proizvodnje

Prije nego bar i djelomično odgovorimo na postavljeno pitanje u naslovlju ovog poglavlja valja konstatirati da se proizvodnji specijalnih vina u Jugoslaviji pa i na području ZO Rijeka i značenju ove proizvodnje na cjelokupan

razvoj vinogradarstva i vinarstva ne poklanja dužna pažnja. Da je to tako govori i podatak da nažalost ni u statističkim godišnjacima, ni u dokumentaciji Jugoslavenskog fonda za vino, ni kod instituta za spoljnu trgovinu ni kod poslovne zajednice za razvoj vinogradarstva i vinarstva u SRH o toj proizvodnji nema skoro nikakvih podataka. Tako uz nedostatak podataka iz prošlosti ostajemo i bez odgovora na pitanje koja se specijalna vina u nas danas proizvode, kolika je ta proizvodnja u hektolitrima ili u vagonima, koliko se od ukupne proizvodnje proda i popije u zemlji a koliko se izvozi i na koja tržišta itd.

Možda ovakva tvrdnja zvuči neuvjerljivo ako se zna da je proizvodnja specijalnih vina posebno zakonom regulirana. Takvom se proizvodnjom naravno, mogu baviti samo ovlaštene organizacije koje su upisane u poseban registar odnosno one koje raspolažu odgovarajućim odvojenim proizvodnim pogonima, tehničkim sredstvima i stručnim kadrovima.

I ako dakle ne raspolažemo s podacima o ukupnoj jugoslavenskoj proizvodnji specijalnih vina ni za tekuću ni za proteklih nekoliko godina ipak, sa sigurnošću možemo tvrditi da u toj proizvodnji značajno mjesto pripada vinogradarskom podrajonu Istra i Hrvatsko primorje i posebno RO Istravino koje je nastavilo slavnu tradiciju svojih prethodnika.

Tu tvrdnju temeljimo na činjenici da su vinarske organizacije s našeg područja (vinarija škole u Poreču, Agrolaguna Poreč, PIK Umag i Istravino) njegovalo ovu proizvodnju i naročito na podacima o obimu proizvodnje specijalnih vina i učešću te proizvodnje u ukupnoj proizvodnji na pr. kod RO Istravino (u hl) za proteklih šest godina (od 1979. do zaključno 1984. g.) o čemu se iznose podaci u slijedećoj tablici:

Ukupna proizvodnja vina i specijalnih vina (u hl) u podrumima RO »Istravino« u godinama 1979. do 1984.

Tab. 1

Ukupna proizvodnja vina i specijalnih vina (u hl) u podrumima RO »Istravino« u godinama 1979. do 1984.

godina proizvodnje	ukupna proizvodnja vina	od toga proizvedeno spec. vina	učešće spec. vina u ukupnoj proizvodnji (%)
1979.	182 313,83	40 093,92	21,99
1980.	179 765,91	57 021,64	31,72
1981.	178 504,58	37 085,32	20,77
1982.	200 126,32	37 588,81	18,78
1983.	191 637,76	39 214,69	20,46
1984.	147 887,19	44 019,15	29,76
prosječna proizvodnja za proteklih 6 god.	180 039,25	42 503,92	23,60
ukupno proizvodnja od 1979. do 1984. g.	1 080 235,50	255 023,53	23,60

Iskazani podaci o proizvodnji vina i specijalnih vina u tablici 1 su u stvari realizirane-prodane količine tih proizvoda u navedenim godinama.

Od naprijed iskazane ukupne proizvodnje pretežni dio je namjenjen izvozu, a manji i to naravno desertno vino prošek i aromatizirano vino vermut plasirani su na tuzemnom tržištu. Podaci o tome iskazani su u slijedećoj tablici:

Tab. 2

Prodaja specijalnih vina na tuzemnom i inozemnom tržištu

godina proizvodnje	specijalna vina za inozemno tržište	%	specijalna vina za tuzemno tržište	%
1979.	34 029,24	84,80	6 064,68	15,20
1980.	50 542,76	88,60	6 478,88	11,40
1981.	29 257,25	78,90	7 828,07	21,10
1982.	31 337,43	83,30	6 251,38	16,70
1983.	32 294,29	82,30	6 920,40	17,70
1984.	37 424,65	85,00	7 594,50	15,00

Struktura ukupne proizvodnje specijalnih vina (odvojeno za tuzemno, odvojeno za inozemno tržište), vidljiva je iz slijedeće tablice.

Tab. 3

Prodane količine desertnih, likerskih i aromatiziranih vina u hl na tuzemnom i inozemnom tržištu u razdoblju od 1979. do 1984. godine

godina proizvodnje	tržište	desertna vina	likerska vina	aromatizirana vina
1979.	tuzemno	3 002,88	—	3 061,80
	inozemno	339,96	20 890,53	12 798,75
1980.	tuzemno	4 521,00	—	1 957,88
	inozemno	150,07	35 546,28	14 846,41
1981.	tuzemno	3 861,06	—	3 967,01
	inozemno	273,60	15 582,92	13 400,73
1982.	tuzemno	3 744,52	—	2 506,86
	inozemno	288,52	24 477,50	6 571,41
1983.	tuzemno	3 081,88	—	3 838,52
	inozemno	314,52	21 681,50	10 298,58
1984.	tuzemno	3 932,76	—	3 661,74
	inozemno	1 108,64	23 572,45	12 743,56

Najveći kupci u inozemstvu su iz DDR-a, Poljske, SSSR-a, Švicarske i SR Njemačke.

Iz naprijed iznijetih podataka lako je zaključiti da proizvedena specijalna vina učestvuju u ukupnoj vinarskoj proizvodnji kroz proteklih šest godina prosječno sa 23,6% kao i da je ta proizvodnja pretežno namjenjena izvozu. Za pravilnu ocjenu ove proizvodnje navodimo i podatak da se je učešće (u hl) specijalnih vina u ukupnom izvozu u proteklih 6 god. kretalo u prosjeku od 34,55%, a da je taj postotak, obzirom na višu cijenu ovih proizvoda u odnosu na druga vina, vrijednosno još i veći.

Tab. 4

Ukupan izvoz vina i specijalnih vina (u hl) RO Istravino u razdoblju 1979—1984. g.

godina	ukupan izvoz RO Istravino	od toga spec. vina	%
1979.	91 310,11	34 029,24	37,3
1980.	108 503,17	50 542,76	46,6
1981.	96 858,96	29 275,25	30,2
1982.	130 931,64	31 337,43	23,9
1983.	115 371,56	32 294,29	28,0
1984.	79 016,37	37 424,65	47,3
ukupno od 1979. do 1984. g.	621 991,81	214 903,62	34,55

Proizvodnja i potrošnja vina i posebno specijalnih vina u svijetu

Analizirajući podatke o svjetskoj proizvodnji i prodaji vina i posebno specijalnih vina potvrđuju se mnoga kretanja koja su i u nas već uočena. Prema tim podacima ukupne vinogradarske površine u svijetu se smanjuju (od 10,086.000 ha u 1967.-oj godini na 9,750.000 ha u 1983.-oj godini) a proizvodnja grožđa povećava. Ona je u razdoblju od 1971. do 1975. u prosjeku iznosila 553.001.000 dt da bi u 1983. godini porasla na 653.994.000 dt.

Isto tako povećana je i proizvodnja vina od prosječnih 313.115.000 hl u razdoblju 1971/1975 na 326.646.000 hl u razdoblju 1976/1980.; da bi u 1982. godini kao iznimno dobroj dosegla 365.816.000 hl.

Poznavaooci tržišnih kretanja tvrde da industrija vina (misli se na industrijski način proizvodnje — velike serije, primjena suvremene tehnike, nauke, kontinuirani rad itd.) mora bazirati svoj marketing prema onome što će tržište vina postati, a ne prema onome što je bilo ili što je sada. Prognoze ukazuju na razvoj potrošnje (stolnih suhих ili polusuhih) vina. Taj trend se već sada osjeća pa većina stručnjaka smatra da to nije samo prolazna pojava.

I ako se statistički podaci o proizvodnji i potrošnji iz godine u godinu mjenjaju, a i bez toga je jasno da samo oni ne mogu biti odlučujući u donošenju zaključaka, nije teško uočiti da stalna tendencija smanjenja površina pod lozom uz istovremeno povećanje obima proizvodnje grožđa i vina ide u pravcu povećanja proizvodnje stalnih, a ne specijalnih (naročito ne prirodnih desertnih) vina.

Za stanje u proizvodnji i potrošnji specijalnih vina najblaža je ocjena da ona količinski stagnira, pa već samim tim, obzirom na ukupan rast proizvodnje ona dakle ne registrira dobre rezultate.

To još uvijek ne znači da takvu proizvodnju valja napustiti ili čak u cijelosti od nje odustati prije nego se ispita kakve se promjene u strukturi potrošnje mogu očekivati s obzirom na eventualne promjene zakonskih propisa, zaštitnih carina, promjene koje će nastati u demografskoj strukturi, standardu stanovništva i td.

Proizvođači robe široke potrošnje a naročito vina moraju računati i s činjenicom da su potrošači svakog dana upućeniji i kritičniji pa i ako je nji-

hov veći broj voljan prihvatiti sugestiju za određeno vino, brzo ju odbacuje ako ona nije korektna i objektivna. To potvrđuju kretanja potrošnje osobito na tržištima zemalja s razvijenom tržišnom privredom na kojima kvalitetni proizvođači i uporni i agresivni ponuđači osvajaju bolje pozicije, a nekvalitetni brzo nestaju.

Kao što svjetskim tržištem pjenušavih vina suvremeno gospodare proizvođači iz Francuske, u desertnim vinima je lider Španjolska, a u aromatiziranim Italija.

I ako prilike na tržištu vina samo jedne zemlje ne oslikavaju pravo stanje u svijetu, u nastavku se iznose podaci Wine Institute o potrošnji vina u SAD, velikog i za naše proizvođače perspektivnog tržišta.

Prema tim podacima potrošnja vina u SAD je povećana od 90.900.000 galona ($90900000 \times 3,78 \text{ l} = 3436020 \text{ hl}$) u 1945.-oj godini na 295700000 galona (ili 11177460 hl) u 1971.-oj godini. Učešće pojedinih vrsta vina u ovoj ukupnoj potrošnji kreće se otprilike ovako:

vina u doslovnom smislu	
desertna vina	oko 33%
pjenušava vina	oko 7%
vermut	oko 4%.

Ukupan odnos vina prema specijalna vina (u koja se ovdje ubrajaju i pjenušava vina) je sada oko 56:44. Na ovom tržištu je registriran relativni pad potrošnje svih vrsta specijalnih vina, ali je ukupna potrošnja i potrošnja svakog vina iz grupe specijalnih vina u rastu, što je vidljivo iz slijedećih podataka:

Tab. 5
Potrošnja vina u hl i u %

godina					
1956.	1,547.129	3,637.690	116.450	243.991	5,545.260
1971.	6,181.310	3,657.644	844.926	433.580	11,117.460
1956.	27,9	65,6	2,1	4,4	100
1971.	55,6	32,9	7,6	3,9	100

Tab. 6
Uvoz u SAD (u hl i %)

naziv proizvoda	ukupno	od toga		
1. vino	984.387 hl	Francuska		
		279.619 hl	ili	28,40%
2. pjenušava vina	70.933 hl	Francuska		
		36.045 hl	ili	50,81%
3. desertna vina	108.484 hl	Španjolska		
		56.809 hl	ili	52,36%
4. vermut	202.870 hl	Italija		
		160.535 hl	ili	79,13%

Za našu vinarsku privredu koja bi kao i mnoge druge grane unutar agro-industrijskog pompleksa morala biti izvozno orjentirana dobro je znati što i koliko druge vinarske zemlje izvoze. Podatke o tome objavljuje međunarodni ured za lozu i vino (OIV Paris), a ovdje se iznose podaci samo za SAD u 1971. god. o uvozu vina i podaci o učešću vodeće zemlje izvoznika iz koje se pojedina vina uvoze.

Marketinška istraživanja na tržištu SAD ukazuju da je nekoliko osnovnih faktora koji utječu na potrošnju vina, među kojima se prvenstveno ističe renome marke, preporuke, cijena, dizajn boce i etiketa, sve elementi kojima se u nas ne poklanja dužna pažnja.

Obzirom da je proizvodnja i prodaja specijalnih vina važan segment u sveukupnoj proizvodnji i prodaji vina, poduzimaju se razne mjere da se ona održi i unaprijedi. Tako je zabilježen trend smanjenja sadržaja alkohola u desertnim vinima (kod kalifornijskih desertnih vina od 20—21 vol % na 17—18 vol %) intenzivnija obrada potrošača (prodaja je koncentrirana među onima u poodmakloj dobi, čiji procentualni broj je u porastu).

Distribucija vina se prilagođava potrebama tržišta (centralizirana, specijalizirana, nezavisna) u čemu naše organizacije zaostaju. Naime, prodaja vina osobito na novim tržištima biti će uspješna ako je promišljenim akcijama vođena, za što su potrebna i značajna ulaganja što opet upućuje na potrebu objedinjavanja više proizvođača iz jedne zemlje i njihove zajedničke akcije. Tendencije da se na račun manjeg kvaliteta postignu veći profiti je kratkog daha što znači da sve akcije u osvajanju tržišta moraju temeljiti na visokoj kvaliteti proizvoda i umjerenim — odgovarajućim cijenama.

Sažetak iznijetih konstatacija i prijedloga mjera za unapređenje proizvodnje specijalnih vina

Bez obzira na relativno malo učešće u ukupnoj proizvodnji vina, specijalna vina i naročito prirodna desertna vina su simbol razvijene vinogradarske i vinarske proizvodnje.

Tradicija proizvodnje specijalnih (prirodnih desertnih) vina u nas vrlo je stara čemu su pogodovali idealni ekološki uvjeti (podneblje i tlo) odgovarajući postupci u proizvodnji grožđa (urod, sortiment, berba ...) i specijalnih vina (tehnološki postupak, prerada i proizvodnja).

Nakon filokserne zaraze i obnove vinograda na američkoj podlozi koja seli iz škrtih i nagnutih položaja na plodnija tla, i zbog ekonomskih i tržišnih razloga proizvodnja prirodnih desertnih vina se smanjuje, a sve više razvija proizvodnja specijalnih vina u čijem nastanku glavnu ulogu ima tehnološki postupak ne naročito specifičnih sirovina.

Zbog smanjenja proizvodnje grožđa odgovarajućeg kvaliteta, proizvodnja prirodnih desertnih vina po kojima se proćula poljoprivredna škola u Poreću, se postepeno smanjuje i potpuno nestaje, dok se proizvodnja likerskog vina (muškat ruža) zadržava nešto duže s tendencijom da i ona doživi sudbinu prirodnih desertnih vina.

Proizvodnju likerskih i aromatskih (vermut) vina razvijaju i naročito njeguju velika vinarska poduzeća u Rijeci (naročito brojna, zbog carinskog statusa grada Rijeke) u razdoblju između dva svjetska rata čiju tradiciju preuzima i do danas uspješno nastavlja RO »Istravino«.

Proizvodnja i naročito izvoz specijalnih vina s područja ZO Rijeka (Istravino) čini značajnu stavku u hrvatskoj i jugoslavenskoj vinogradarsko-vinarskoj proizvodnji.

Stalnim sužavanjem asortimana i promjenom u strukturi proizvodnje specijalnih vina smanjuje se i broj i količina vinarskih proizvoda s kojima uspješno možemo zadovoljavati rastuće potrebe na domaćem tržištu (turizam) i uspješno konkurirati u svijetu.

Prema raspoloživim podacima potrošnja i plasman specijalnih vina na svjetskom tržištu ne registrira dobre rezultate, ali je prešutna tendencija tražnje prirodnih desertnih vina čiji je deficit logična posljedica kretanja u vinogradarstvu i vinarstvu.

Službeni podaci i stručna ekonomska i tehnološka literatura o vinogradarsko-vinarskoj proizvodnji i naročito o proizvodnji specijalnih vina vrlo je oskudna pa bi ovom poslu valjalo posvetiti odgovarajuću pažnju.

U budućem razvoju vinogradarstva (sortiment, položaj i td) i vinarstva (razvoj tehnologije prerade grožđa, mošta, vina, vinskog alkohola i td) valja na marketinškim principima zacrtati i pravce razvoja proizvodnje specijalnih vina u Jugoslaviji i naročito na području ZO Rijeka.

U cilju svjesnog usmjeravanja proizvodnje specijalnih vina valja odgovarajuću pažnju pokloniti obaveznom praćenju proizvodnje i prodaje (službena statistika), potaknuti izradu stručnih studija o opravdanosti takve proizvodnje uz prijedlog mjere ekonomske i zakonodavne regulative.

Ako se kao jedino pravo rješenje na razini svjetske ekonomije vinogradarstva i vinarstva uz ostale ističe i potreba za unificiranjem ili bar usklađenjem pojedinim propisima, standarda i evidencija, nema sumnje da bi ista mjera bila od koristi i u našim jugoslavenskim okvirima.

LITERATURA

- Interni podaci (o proizvodnji i prodaji) RO Istravino
Prospekt »Vini della Cantina dell'istituto agrario dell'Istria« — Parenze
Tadejević V., Specijalna i pjenušava vina — »Zlatna knjiga o vinu«, O. Keršovani, Rijeka, 1976.
Vitolović V., Vinogradarstvo Istre, Savez poljoprivrednih inženjera i tehničara, Beograd, 1960.
Bilen J., Tržište vina u SAD — rukopis, 1973.
JVV list za spoljnu trgovinu br. 8. god. V
JVV izvještaji i rezolucije s 64. generalne skupštine OIV-a, 1985.

Adrese autora:

Ivan Sokolić, dipl. ing.
Poljopriv. prehrambena poslovna zajednica, Rijeka
Ivanka Rosati, dipl. ing.
Istravino — Rijeka